

Schakaler och araber

Kafkas djurhistorier är många och ganska skiftande till sin natur. De står i ett egenartat och inte rakt förhållande till nära nog alla liknelsegenrer. Vi kan bland "djurhistorierna" urskilja så olika berättelser som *Förvandlingen*, *Liten fabel*, *Husfaderns bekymmer*, *Schakaler och araber*, *Boet*, *Den sanningssökande hunden*, *Redogörelse framlagd inför en akademi*, *Josefin sångerskan*, eller *musfolket* och *Gamen*.

Ibland har dessa berättelser en invecklad komposition - som *Förvandlingen*, *Schakaler och araber*, *Husfaderns bekymmer* - och har där verkligt lite omedelbar beröring med en traditionell allegori eller fabel, men kategoriseras oftare, och högst sannolikt bättre, i termer av "grotesk" eller ... "Kafkaesk". I dessa tre senare berättelser finns en mycket stor spänning mellan huvudelementen, och berättelserna spränger, p.g.a. det sätt på vilket denna spänning är full av inadvertenser i förhållande till realismen, ramen och en slags normalitet, och vi finner i dessa inget enhetligt uppgående i någon existerande genre. Berättelserna har alltså ett sätt (!) som de spränger sönder. De är det söndersprängande sättet. Man är här vanligen frestad att läsa dem, och att diskutera dem, som om de ägde en symbolisk innebörd, men denna är sällan särskilt tydlig på det explicita planet. Att den splittring som dessa berättelser genom sin struktur gestaltar i form ofta av en kontrast *människa* < - > *djur* ofta kan ses belysa Människans ensamhet, hennes unicitet som levande, och hennes förhållande till annat levande och döda ting, det gör det ofta möjligt att säga, att de nog i dessa historier handlar om ett förhållande till den stora Annanheten, samt ett generellt lyftande av frågor om denna levande mänskliga identitet. Men Annanheten kan också syfta på konstnärens/författarens situation. Det är alltså svårt att kategorisera dessa berättelser.

Det är oftast snarare meningsfullt att säga, att de ofta står i kontrast till, eller ger sken av att stå kritiska till, eller att göra sig lustiga över, eller sväva över konventionella genrer som allegori, fabel, parabel, liknelse, och således även ställa dessa genrer i ett särskilt ljus. Berättelserna står också till dels i kontrast till sig själva, som de ändå ÄR berättelser.

Det meningsfulla är alltså kanske snarare att inte koncentrera sig på innehållet, men på formen, atmosfären, poesin och åtbörden, ja: på det som är skeptiskt till både det raka meddelandet och till myten.

Det ger ingen ytterligare upplysning om dessa berättelser, att kalla dem grotesker, eller något annat, som anknyter till subjektiv upplevelse. Och någon objektiv term har vi inte, annat än: berättelse. Och t.o.m. när vi griper ordet "berättelse" så kan vi också där ibland – när det gäller dessa Kafkas djurnoveller (?) – tveka. Ty meningen med dem är så undanglidande att vi ju faktiskt inte vet, vad vi har att göra med. Ofta har detta nu lett till att man, när man läser Kafkas noveller, som vi ändå kallar dem, jämför dessa med varandra, och jämför dem med romanutkasterna och kommenterar i jämförelsen. De flesta som skriver om Kafka, använder sig av en inomkomparativ metod på detta sätt, - och det syns som om grunden till detta är, att det varit svårt att begripa den enskilda korta texten, som man har då istället velat förklara delen utifrån ett slags helhetsperspektiv på Kafka. Här har man dock då endast utökat enigmatiken.

Kafka kan, om vi alltså nu koncentrerar oss på resonemang om form, delvis i egenskap av jude, ha haft en kritisk inställning till parabeln (enkannerligen den judiska) och man kan inte utesluta – tvärtom framstår det troligt – att detta också gäller fabeln.

Den lilla – vanligen av sionister eller somliga arabiska kommentatorer lättsinnigt "kapade" - novellen *Schakale und Araber* är skriven 1917. Närmare bestämt i januari eller februari detta år. Den publicerades av dialogfilosofen¹ Martin Buber i dennes sionistiska tidskrift *Der Jude* 2 Okt. 1917.

Balfourdeklarationen om Palestina förmedlades av engelsmännen – efter kontakt mellan Balfour och Weizman - till ledaren för det judiska samfundet i England, och William Rothschild i November just detta år.

Kafka kände väl till detta.

Martin Buber – en grundligt i judisk och västerländsk filosofi bildad man - ville sätta denna novell, jämte *Redogörelse för en akademi*, under rubriken *Två parabler*, men Kafka vägrade och ville ha titeln: *Två djurhistorier*. Redan här, år 1917, börjar alltså tolkningsdragkampen om Kafka! Buber vill ha Kafka med i den sionistiska kampen. Han vet då ännu inte att han ... "har med Kafka att göra". Kafka skall – medan han är i livet – bli svår att underordna en sak.

¹ Författare av en helt nonsensartad bok kallad *Der Dialogische Prinzip*, m.fl. andra.

Själva berättelsen (*Schakaler och araber*), som ju är vår huvudsak, beskriver hur en europé besöker öknen och hur han där omsvärmas av schakaler, - ett asätande flockdjur - som på alla sätt söker beveka mannen att hjälpa dem, att med en stor rostig sax, som de sparat för ändamålet, skära halsen av araberna.

Kafkas beskrivning av schakaler – dessa djur med de leende ögonen - som asätare får ses som visserligen ett betydelsefullt faktum vad som rör FKS egen berättelse. I verkligheten är schakaler jagande, och de fäller andra vilda djur.(Man kan här också tänka på berättelsen *Den sanningssägande hunden*, samt *Josefine der Sängerin und der folk dr mäuse*, vilka båda – *eller alla tre alltså torde i viss mån handla om det judiska folket.*).

Schakalerna kan, eller rättare sagt, får inte - i FKs novell - döda araberna, av moraliskt-religiösa skäl. Schakalerna själva - i berättelsen - förutsätter dock att en europé inte har några som helst hinder i den vägen. Mannen, som alltså är europé, vägrar. I konversation med en arab i närheten får mannen höra, att detta med halsavskärningen är ett ständigt pågående hot från schakalerna. Araben förklarar dock - efter han bjudit schakalerna på en död kamel – slutligen att han älskar schakalerna som de är.

I en spridd tolkning skulle då schakalerna vara **de ortodoxa judarna**, och saxen skulle nu – i en mindre spridd tolkning - sedd av Kafka i en slags profetisk klarsyn ...vara en atombomb.² I en längre, skäligen vederhäftig, uppsats av Jens Hanssen (*Kafka and arabs*, 2012), framgår att denna novell haft stor betydelse - vilket generellt gäller noveller av Kafka – för modern arabisk litteratur. Detta ger ytterligare dimension åt det hela.

Att berättelsen skulle handla om något annat än just judar och araber, det har många svårt att föreställa sig. Man bör betänka, att Kafka är en högst raffinerad berättare, att han är en sann skeptiker, samt att han inte alls klart visat sig vara en lätt tydbar idédiktare. Ofta behandlar Kafkas texter inre psykiska skeenden hos honom själv, och ofta utan någon bestämd symbolik.

Ofta kan han kanske skrivas berättelser, som SER UT som lätt tydbara parabler, bara för att det sedan skall visa sig att de inte är det. Då kan man givetvis se detta som ett hån mot parabeln, samtidigt som det kan vara en uppmaning till läsaren. Att skriva en historia, som ser ut som en annan historia, gör förstås att det faller som ETT SKEN över den aktuella historien av det, som den ALLTSÅ INTE ÄR. Detta är då ett stilgrepp.

² I bakgrunden ligger här givetvis den gamla myten – från Hesekiels bok o annorstädes, seglivad som Metusalem - om Gog och Magog, Israels fiender.

Det är lite ologiskt att tänka sig, att nu å ena sidan schakalerna skulle stå för något annat i berättelsen, men att å den andra araberna inte skulle stå för något annat än just araber. I en allegori, eller parabel, skall ju formen $A=B \wedge C=D$ råda, - d.v.s. två annan-relationer, och alltså inte : $A=B \wedge C=C..$). Schakalerna symboliserar alltså – enl. somliga – det judiska folket. Och araberna symboliserar sig ... själva. Orimligt. I en allegori. Detta är min invändning, och jag finner att det vore egendomligt att tillvita Kafka en så ”sned”, oblik, och ofullständig ”parabel”. Eller med andra ord: en riktigt dålig parabel, formellt sett. Inte minst med tanke på den utsökta judiska parabeltraditionen.

Hanssen är – med rätta – också uppbragt över hur det israeliska styret bedriver ”kulturimperialism”, och hur de t.ex. kräver äganderätt till alla judars kulturella produktion världen över. Bland annat Max Brods till sin sekreterare (Eva Hoffe) efterlämnade koffert, innehållande bl.a. – troligen – okända kafkamanus. Kafka var aldrig nånsin i Jerusalem! Han tyckte inte om sionismen. Han uttryckte aldrig heller någon som helst explicit längtan till denna stad.

Dessutom framkommer det, om man ser på Kafkas manuskript till *Schakale und Araber* en notabel egendomlighet. Där står: ”Vi slog läger vid oasen Gemalja (/jammalijja, arabiska = vacker/överstruket). Vännerna sov. En beduin (överstruket, ersatt med : ”arab”) en arab kom fram./.../. Således var **beduiner** och **araber** utbytbara för FK. Beduinerna sågs nu av bosättarna (dåtidens, tidigt 1900-tal, de judiska i Palestina) som kusiner; dessa ansågs vara semiter, liksom t.ex. **abessinierna**/d.v.s. : snuvande etiopierna.

Det sannolika med denna berättelse är därför, att berättelsens innebörd – som man brukar säga - var av personlig art för Kafka. Vilken inre konflikt det handlar om vet vi inte. Men vi kan utesluta att det handlar om atombomber.

I *Schakale und Araber* framgår det att de två grupperna det handlar om bebor samma territorium, att de hatar varandra men att de också älskar varann. Här finns alltså en konflikt av tragisk art, där berättaren - i berättelsen: **besökaren** – står likt en medlare. (Jämför besökaren i novellen I straffkolonin. Kafka kände sig i många avseenden som betraktare av livet, och undrade ofta om han alls existerade.). Konflikten tycks vara sådan att den aldrig kommer att lösas. Det råder en hatkärlek mellan grupperna, liksom det i många av Kafkas berättelser finns ett sådant element i huvudkonflikten. Kafka tycks ha älskat att uppmåla konflikter av denna karaktär, där det förekommer ett element av **att samtidigt vilja anfalla och att kärleksfullt omfamna**.

Det är nog alltså snarare så att det är själva detta element, som berättelsen handlar om. Detta element kan, om det handlar om två personer, kallas det sadomasochistiska elementet. Dessutom, och detta är viktigt, kan man då säga att denna sadomasochism sätter ifråga kärleken. Kärleken kan på ett metaplan motsvara: berättelsen, den symboliska berättelsen, parabeln.

Kafka kände personligen väl till – genom en dragning till denna - **sadomasochismen**.³

Den grundläggande retningen (!) i Kafkas noveller är just den, retningen i förhållande till den konventionella berättelsen.

De kända historiska, yttre konflikter, som Kafka brukade utnyttja, som förevändning för sina berättelser är få.⁴ Det är viktigt att mer betona detta, att han använde sig av material just som förevändning. Han avsåg alltså inte att reda ut något med sina berättelser. De kända konflikterna, vilka kan skymta som motiv till vilka det kan ha alluderats i berättelsen, är:

1.) Kafka i förhållande till sin far, Hermann Kafka. 2.) i förhållande till familjen. 3.) i förhållande till Ottla Kafka, FKs syster. Den incestuösa kärleken. 4.) i förhållande – sexuellt - till kvinnor/män/barn. 5.) i förhållande till sexualiteten, som sådan, enkannerligen den plågsamma pedofilin. 6.) i förhållande till sitt skrivande. 7.) Kafkas syn på revolutioner i allmänhet. (Kafka odlade nästan ständigt en krypto-statskritik i sitt skrivande. Kejsar Franz Josef hade dött i oktober 1916.) 8.) i förhållande till sionismen, som han oftast tyckte illa om. 9.) i förhållande till livet, som sådant. 9.) förhållandet mellan Kafkas egen litterära stil och nästan all annan litteratur.

I *Schakale und Araber* kommer en man - berättaren - till en oas inbäddad i ett sällskap med kamelberidna araber. Han har utrustats med en trästicka, som han - för att skrämma bort schakaler - kan tända vid den öppna elden.

Han somnar och väcks av att han är omringad av en grupp schakaler, där den äldste tar till orda.

Således meddelas det i berättelsen att schakalerna ses som farliga, både av araberna men också av europén, som kommer från ”norden”. Så initieras konflikten av schakalerna. Och de brukar tydligen göra så. De är anfallare, och kända sådana. Man tycks kunna leva utan dem. De bidrar inte med något till arabers eller européers liv.

Här är det då lätt att utesluta att konflikten i denna berättelse, eller antiberättelse, skulle handla om Franz’ förhållande till dennes far. Likaså

³ Jfr. Friedländers bok om Kafka, där Kafkas sexualliv intar en betydande plats.

⁴ Kafka var ju inte i särskilt många avseenden speciellt bildad.

familjen. Likaså livet. Men konflikten, som smyger sig på i form av en antagonist om natten, den kan handla om sexualitet eller om skrivandet. Båda dessa är illa tålda till en viss grad av det vakna samhället, och det är endera av dessa, eller för all del båda, som smyger sig på europén när han ligger på marken intill elden i oasens nattkyla i Afrika.

Schakalerna tränger sig på europén, fysiskt⁵. De vill vara nära. De biter i hans rock. Talesmannen för den enträget frestande gruppen, bestående av hundratals djur, säger till europén att denne sedan generationer är väntad för att befria schakalerna från araberna. Med en skära.

Nu hör araben detta. Han kommer med sin piska och låter den vina över schakalerna, som gnyr. Araben låter släpa fram en nyss dödad kamel och låter så ökenhundarna kalasa på kadavret. De gör så, under piskslagen.

”Är de inte vackra?”, frågar den starke friske araben. ”Är de inte dumma? Och vi älskar dem för det.”, säger han.

Nu fortgår livet som vanligt igen mellan schakaler och araber.

Kalaset på kamelen tycks avgöra allt. Schakalerna upphör att intressera sig för araberna, men står bara ut med dem som vanligt. Så är allt som det var.

Det spelar ingen roll hur väl man än håller sig till det rena, estetiska flaubertska skrividealet om att skriva om ingenting alls, så som Kafka sannolikt ville, man kommer ändå alltid att ses som om man skrev om något konkret, eftersom man omöjligen kan skriva utan att skriva om något, och allt som finns är verkligt.

Men i samma stund som man säger det, så bör man även ta i betraktande det, att denna novell, till exempel, handlar om schakaler och araber.

Nu tycks schakalerna vara antropomorfa.

Då är det väl så – om berättelsen skall tillåtas att handla om det, som den beskriver, - att berättelsen faktiskt handlar om just schakaler (som är som dessa schakaler) och araber (som är ett slags araber).

Kanske handlar den om dessa. Och om att skära halsen av folk.

Upplysningsmannen Gotth. E. Lessing, som bland annat verkade för tolerans i religiösa frågor mellan kristna, muslimer och judar, som i skådespelet Nathan den vise, och som står staty på Judenplatz i Wien, skrev en traktat om fabeln, kring 1750, där han påpekade att det var kontraproduktivt för tolkningen av fabeln, om den hängde upp sig på att knyta historiska händelser till fablernas värld, då dessa – enligt Lessing – borde ses som illustrerande universella sanningar, universella moraliska problem.

⁵ Detta är ju ett sätt som påminner om mardrömmens generella form.

Så kunde man alltså i anslutning till det just se till Kafkas fabel, om den är en sådan, som att denna kan lyfta universella ämnen, och framhålla den poetiska skönheten, framför att vara en illustration, en eventuell sådan, till en enstaka regional konflikt.

Kaj Bernh. Genell, 2025

©KajBernhardGenell2025